

Anu Pikamäe



Alustavale õpetajale

Mõtteinnet ja praktilisi nõuandeid



2022

Toimetaja Riina Tobias
Küljendaja ja kujundaja Alar Kitsik
Kaaned Alar Kitsik ja pixabay.com

© Atlex OÜ ja autor, 2022

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

atlex

Atlex OÜ
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISBN 978-9916-620-16-8

Sisukord

Sissejuhatuseks	5
Esimene peatükk	
Esimesed päevad koolis	7
Teine peatükk	
Esimesed kohtumised õpilaste ja lastevanematega	19
Kolmas peatükk	
Esimesed tunnid	27
Neljas peatükk	
Koostöö kolleegidega	41
Viies peatükk	
Kaasav haridus, hariduslikud erivajadused	57
Kuues peatükk	
Suhtlemisoskused. Kõnelused ja kirjutised	67
Seitsmes peatükk	
Nutiseadmed – võimalused ja ohud	99
Kaheksas peatükk	
Lõksud ja komistuskivid	121
Kokkuvõtteks	153

Sissejuhatuseks

Hea lugeja!

Käesoleva väikese kirjutise ilmumise peamine lähtekoht oli paljude õpetajate, eriti just alustavate, aasta-aastalt kasvav soov ja vajadus saada igapäevase õpetajatööga seoses arutlemisvõimalusi või nõustamist. Enamasti leiavad koolitöös ette tulevate probleemidega silmitsi seisvad õpetajad häid lahendusi iseseisvalt. Aastatega saadavad kogemused ning elukestev õppimine muudavad õpetajate vaated ning erinevate koolimurede lahendusvõimekuse järjest paremaks ning tõhusamaks. Selleks et hästi õpetada, on vaja tugevat akadeemilist haridust, haritust, empaatiavõimet ning head suhtlemisuskust.

Paarkümmend aastat tööd kooli sotsiaalpedagoogi, hariduslike erivajadustega õpilaste õppetöö koordineerijana, nõustaja ja koolitajana on näidanud, et alustavate õpetajate murede palett ning igapäevast toimetulekut raskendavad asjaolud on suures osas universaalsed. Väidetut kinnitab ka kogemus, mis saadud Eesti erinevaid koole külastades. Õpetajate ja tugimeeskondadega kohtudes selgub, et õpetajaid saatsid probleemid ning katsumused, millele tuleb lahendused leida, on üldjoontes sarnased – sõltumata ka sellest, kas õpetatakse väikeses maakoolis või suure õpilaste arvuga linnakoolis. Oma heade sõprade ja kolleegidega nii koolis kui ka muudes ülesannetes jõuame vestlustes pea alati teemani, mis meid kõiki sütitab – Eesti haridus, õpilane ja õpetamine. Nii nagu on valdkondi, mis meid ühiselt rõõmustavad ja panevad Eesti kooli headuses kindlalt tundma, leiame sageli ühisosa ka raskustes ning arutelu teemadeks jõuavad ikka ja jälle õpetajate igapäevased probleemid. Kuuldud lood ja saadud kogemused on otseselt mõjutanud kirjutise avaldamist.

Õpetajate järelkasv on olnud pikemat aega üks olulisemaid Eesti haridusvaldkonna kitsaskohti. Järjest kasvavad ootused ja nõudmised õpetajatele ning keerulised probleemid igapäevatöös on seadnud liiga tihti just alustavaid õpetajaid raskustesse või lausa valitud elukutsest

loobuma. „Alustavale õpetajale. Mõtteinnet ja praktilisi nõuandeid“ on kirja pandud alustavate õpetajate toetamiseks kooli sotsiaalpedagoogi vaatest. Usun, et ka kogemustega õpetajatel võivad mõned peatükid soodustada mõne vana, kuid kasuliku teadmise meeldetuletamist või äratundmist.

Käsikirja koostades arvestasin sagedasti ette tulnud probleemidega, mida alustavad õpetajad on kogenud ning millele lahendust otsides nõustajate poole pöördunud. Kirjeldatud näited ja juhtumid on läbi aastate kuulnud lood Eesti erinevatest koolidest. On suur rõõm tõdeda, et enamik noori, kellele kirjutades toetusin ja kelle lood mulle indu andsid, on nüüdseks kogenud, hinnatud ning oma tööd armastavad head õpetajad. Mõõnan, et käesolevas raamatus on vähe kohest positiivset elamust pakkuvat ning on mõndagi võib-olla isegi hirmutavat – just alustava õpetaja vaatevinklist. Kuid usun, et õpetajaks kasvamisest ja probleemidele lahenduste otsimisest lugemisest leiab mõtteinnet ning võimalusi enesearenguks.

Loodetavasti saavad ka koolijuhid ja tugimeeskonnad käesolevast kasu, soovitades vajadusel õpetajatele lugemist ning võimalust mõtiskleda. Ennekõike on aga järgnevad kirjeldused, soovitused ja nõuanded kirja pandud, silmas pidades just sind, hea alustav õpetaja.

Parimate soovidega
Anu Pikamäe

Esimene peatükk

Esimesed päevad koolis

Suure tõenäosusega saabub enamik alustavatest õpetajatest kooli augusti viimasel nädalal, kuid üsna paljudel alustajatel tuleb kooliellu sukelduda just keset õppeaastat. Olen õpetajatelt korduvalt kuulnud, et tööletulekule eelnev suvi on paljuski läinud enda eelhäälestusele ja, mis siin salata, ka puhteestlaslikule muretsemisele ja vaagimisele, kuidas uue vastutusrikka ametiga hästi hakkama saada. On loomulik, et suurepärasele ideedele õpetamisvõimalustest ning headele mõtetele õpilastega tegelemisest lisandub ärevus või lausa stressiilmingud. Kõikideks võimalikeks probleemideks ei saa ega ole vajagi olla lõpuni ette valmistatud. Koolielus tuleb sageli ette olukordi, kus õpetajatel tuleb esile kerkinud muredega tegeleda spontaanselt. Ka suurte kogemustega õpetajad seisavad aeg-ajalt silmitsi probleemidega, millele lahenduste leidmine pole kergemate ülesannete killast. Tähtis on olla õpihimuline, säilitada ka raskustes rahulik meel ning tegutseda eesmärgipäraselt.

Alustava õpetaja esimesed kohtumised koolis toimuvad harilikult direktori ja õppejuhiga. Sõlmitakse tööleping, vesteldakse õpetajale seatud ootustest, selgitatakse olulisemaid dokumente ning tutvustatakse koolimaja. Võib arvata, et oled esimesel kohtumisel juhtkonnaga õhinas ja veidi ärev, seetõttu on oluline, et valmistuksid inforohkeks vestluseks hästi. Hea oleks enne teha endale väike kirjalik meespea, kus on kirjas sulle kõige olulisemad küsimused, mida soovid arutada. Samuti võiks vestluse käigus endale kirja panna märksõnu, mis aitavad sul hiljem kõike vajalikku meenutada. Sinuga kohtumiseks on võetud aega, seega küsi julgesti nõu ning näiteid, et koolis alustamine oleks võimalikult sujuv. Mõistagi ei ole võimalik ainult ühel kohtumisel kõiki nii igapäevase koolielu kui ka õpetamisega seonduvaid teemasid arutada. Kindlasti pakutakse sulle võimalust küsimuste või murede korral alati nõu saamiseks kellegi poole pöörduda. Vajadusel kasuta seda pakkumist julgelt!

- *Koolis alustas tööd äsja ülikooli lõpetanud noor õpetaja. Esimene kohtumine direktoriga möödus sõbralikult ja toetavalt, õpetaja sai vastused oma esmastele küsimustele. Direktor julgustas murede korral pöörduma.*

Alustaja ja direktor kohtusid pea iga päev – küll koridoris, viivuks õpetajate toas või riietehoius. Igal juhul kohtumisel küsis direktor hoogsalt ja rõõmsameelselt: „Kuidas läheb, kas muresid on?“ Probleeme ja küsimusi oli tekkinud ohtrasti, kuid niiviisi möödaminnes ja püstijalu ei osanud alustaja oma muredest rääkida. Samas ei jätkunud õpetajal julgust ja pealehakkamist ise direktori kabineti uksele koputada, ta ei soovinud näida oma probleemidega saamatu ja abituna.

Kui vajad vastuseid oma küsimustele, soovid arutada õpetamisega seonduvat või arutleda mõne tõstatunud probleemi üle, siis ole kindlasti ise aktiivne kolleegidelt nõu küsima. Kogenud kaasõpetajad suudavad sulle peavalu valmistavale küsimusele vahel kohe vastuse anda. Kui soovid asja arutada juhtkonna liikmetega, pöördu kas otse või e-kirja teel, paludes võimalust kohtumiseks. Püsti ja jooksu pealt leiavad lahenduse lihtsamad küsimused, muu jaoks tuleb võtta aega. Alustava õpetaja murede või küsimuste kuulamise jaoks leitakse alati võimalus, pöördumine ei näita kindlasti sinu nõrkust või saamatust.

Kohtumine kolleegidega

Juhtkond esitleb uusi õpetajaid kolleegidele sageli õppeaasta esimesel koosolekul. Ole valmis, et pead end lühidalt tutvustama. Sinu sõnavõtt võib olla nii spontaanne kui ka ette valmistatud. Ära üle mõtle – sinult oodatakse väikest kokkuvõtet oma õpingutest, pisut huvi-aladest, võib-olla veidi enda ootustest õpetamise ja õpilaste suhtes. Esmamuljet ei saa alahinnata, samas ei maksaks sul ka ülearu muretseda. Soovitan esimeses sõnavõtus jääda rahulikuks ja optimistlikuks, kolleegidelt mõistvust, õpetust ja toetust ootavaks. Reljeefsed hinnan-

gud võimalikele valukohtadele hariduses ning sinu eesseev roll kooli- liellu suurte muudatuste toojana võiksid jääda hilisemate kohtumiste ning arutelude tarbeks.

Kuigi augusti viimased päevad ja ka öötunnid on alustajal sageli täis nii mõtte- kui ka kirjatööd, soovitan leida aega, et osaleda kooli- lides traditsiooniks saanud õpetajate üritustel. Olgu selleks kas siis kooliaasta alguse ühine lõunasöök, piknik, matka-, kultuuri- või spordiüritus. Kolleegid avanevad neil koosviibimistel hoopis teisest küljest, suhtlemine on pingevabam ja naerurohke. Sinu kooliellu sisseelamine saab seetõttu olema sujuvam ja kiirem. Võid leida endale toredaid kaaslasi vahetundide pausideks ning sul on edaspidi rohkem julgust uute kolleegide poole pöörduda.

Samuti on alustaval õpetajal kutse korral soodne võimalus osa- leda ja tutvuda kolleegidega enne tööleasumist mõnel kevadsuvisel koosviibimisel. Sellistest üritustest osavõtt loob taas eeliseid – augus- tis kooli tulles on esimene pinge maas ja nii mõnigi tuttav-sõbralik nägu naeratab sulle toetavalt ning saad keskenduda rohketele kooli algusega seonduvatele sisulistele küsimustele. Kui sulle on pakutud võimalust osaleda kevadistel õppeaasta lõpetamise koosolekutel või kohtumistel, siis hoolimata sellest, et su tööleping võib-olla veel ei kehti, soovitan siiski leida aega ja tahtmist neil üritustel osaleda.

Infoküllus ja töörohkus

Augusti viimased kümme päeva enne õpilaste saabumist on koolis kõi- gile õpetajatele – aga eriti just alustavatele – väga tõised, info- ning te- gutsemisrohked. Viiakse end kurssi tunniplaanidega, valmistatakse ette nii tunde kui ka klassiruumi, õpetajatele toimuvad mitmed koosole- kud, seminarid ja koolitused. Üldised põhimõtted ja reeglid õppetöös, õppe- ja ainekavad, võimalike õppevahendite kasutamine ning tavapä- rased koostööviisid kolleegide vahel on eelnevalt vestlustes kooli õppe- juhi, harvem direktoriga üldjoontes läbi arutatud. Saadava info ja idee- de hulk on suur ja loomulikult võtab aega, et kõike analüüsida ja end

kurssi viia. Sageli tunnevad alustajad kooliaasta alguses, et aega napib nii enda tööle häälestamiseks, õppetööks valmistumiseks, kolleegidega tutvumiseks kui ka kooli üldisest toimimissüsteemist aru saamiseks.

Esimesel vestlusel juhtkonnas on eeldatavasti teemaks ootused õpetajale ja põhimõtted, millest ta oma töös peab juhinduma. Ka siin on koolide lõikes suuri erinevusi. On koole, kus õpetajale seatakse väga selged ning konkreetsed, kokku lepitud nõudmised õppetöö läbi viimiseks, klassijuhatamiseks ja lastevanematega suhtlemiseks. Lisaks kehtivatele seadustele on välja töötatud koolisisene süsteem – käitumisjuhised ning meelespead, mis on eelduseks selles koolis edukalt toimimiseks. Samas on koole, kus õpetajale ei seata nii rangeid piire ja juhiseid. Igal koolil on omad põhimõtted ja alustalad, millest lähtutakse. Alustajal on nii õigus kui ka kohustus end nimetatud põhimõtetega kurssi viia ning esitada vajadusel ka korduvalt küsimusi ja arutleda tulevase töö üle kas kooli õppejuhi, oma valdkonna juhi või direktoriga. Juhul, kui alustajale jäetakse paljuski vabad käed tegutsemiseks, tasub siiski aeg-ajalt õppejuhi või oma valdkonna õpetajatega plaanitavast rääkida ja tehtavat analüüsida. Seda just seetõttu, et alustamise õhinas oma tegevusi ette valmistades ja läbi viies kipuvad algajal aeg-ajalt mõned olulised nüansid kahe silma vahele jääma. On palju asjaolusid, mida tuleb teada ja läbi mõelda, kasvõi ainuüksi koolivälisest klassiüritust või õppekäiku planeerides, eriti just algklassides. Alustaja aega ja energiat aitavad kokku hoida kolleegide väikesed näpunäited.

- *Alustav algklassiõpetaja soovis teha õpilastega õppekäigu koolist kilomeetri kaugusel asuvasse parki, et uurida puulehti. Pärast esimest tundi mindi koos riietehoidu ja lahkuti koolimajast. Teise tunni keskel nägi sotsiaalpedagoog koridoris nutvat õpilast. Uurides, miks ta nutab, selgus, et hilinevalt kooli jõudes oli laps eest leidnud lukus klassiukse ja teadmata kadunud õpetaja ning kaaslased. Koos pöörduti õppejuhi poole, et leida klass ja õpetaja. Õppejuhil puudus info, kus õpetaja koos klassiga on. Koolivälisest üritusest olid teavitamata jäetud ka lapsevanemad ning kooli söökla.*